

Интердисциплинарно истраживање културног и језичког наслеђа Србије и израда мултимедијалног интернет портала „Појмовник српске културе”

ДАТУМ ПРИЈЕМА РАДА:

ДАТУМ ПРИХВАТАЊА РАДА:

24. април 2014.

11. јун 2014.

Ана Голубовић

ana.golubovic@gmail.com

Филолошки факултет

Универзитета у Београду

Научноистраживачки пројекат под називом *Интердисциплинарно истраживање културног и језичког наслеђа Србије и израда мултимедијалног интернет портала „Појмовник српске културе”*,¹ који је подржало Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије, покренут је 2011. године, у оквиру програма интердисциплинарних истраживања.

Циљ пројекта је да се применом дигиталних технологија у области хуманистичких наука створи јединствена дигитална ризница знања из домена српског културноисторијског и језичког наслеђа. Развој и примена нових технологија у фундаменталним хуманистичким дисциплинама у свету допринела је да се створи могућност да се кроз овај пројекат повеже дигитална хуманистика са другим наукама: етнологијом, антропологијом, историјом, археологијом, историјом и теоријом књижевности, музикологијом итд.

Пројекат је замишљен тако да се резултати истраживања српске културе, традиције и језичког наслеђа представе интердисциплинарно и да хуманистички приступ очувању културноисторијске баштине, како етнолошки, тако и лингвистички, буде допуњен подршком савремених технолошких достигнућа. На тај начин ће се проширити и осавременити приступ знањима из тих области.

Планирани резултати рада на пројекту су двојаки. Са једне стране, главни производ биће мултимедијална база података намењена истраживачима из хуманистичких наука. Интернет портал под називом *Појмовник српске*

културе, са друге стране, представљаће селекцију репрезентативних одредница доступних широј културној јавности.

Рад на пројекту је осмишљен тако да се кроз неколико нивоа сачини база података чију ће грађу чинити материјал из дигитализованих речника српског језика и културе. Одреднице и тумачења појмова дијалекатских, историјских, етимолошких, ономастичких, термиолошких, енциклопедијских речника сачињавале би претраживу и прошириву базу података. Тако организована лексикографско-енциклопедијска база имала би високе могућности даљег развоја додавањем нових јединица и мултимедијалних садржаја.

Пројекат је управо осмишљен као подстицај обједињавању и међусобном прожимању основних, примењених и развојних истраживања на пољу српског језичког и културног наслеђа. Осавремењивање научне праксе на пољу етнологије, науке о језику и других хуманистичких дисциплина кроз сарадњу са стручњацима за дигиталну производњу знања предуслов су за стварање савременог информационог друштва.

Стварање механизма за интердисциплинарно приказивање резултата истраживачког рада сродних научних дисциплина биће залог за непосреднији приступ сазнањима која нуде. Циљ пројекта је и изградња дигиталне инфраструктуре која ће омогућити истраживачима са поља хуманистичких наука да заједничким напорима комбинују своја теоријска и теренска истраживања. Повезивањем сарадника из разних и

разнородних области, етнологије, лингвистике и рачунарских наука, објединили би се напори у развоју лексикографске и хуманистичке дигиталне инфраструктуре у Србији.

Носиоци пројекта су четири научноистраживачке установе: Етнографски институт САНУ, Институт за српски језик САНУ, Факултет техничких наука у Косовској Митровици и Филолошки факултет Универзитета у Београду. Руководилац пројекта је Драгана Радојичић, а од децембра 2012. до фебруара 2014. године руководилац пројекта био је Ивица Тодоровић. Рад на пројекту је подељен на три потпројекта: лингвистички,² етнографски³ и технички.⁴

У оквиру пројекта *Интердисциплинарно истраживање културној и језичкој наслеђа Србије и израда мултимедијалној интернет портала „Појмовник српске културе“* у Институту за српски језик САНУ одвија се рад на потпројекту *Примена лингвистичких истраживања у изради дигиталној порталу*.

Планирано је да се рад на потпројекту одвија по етапама и фазама. Први корак за израду лексикографске базе је утврђивање редоследа извора за дигитализацију (у њих спадају дијалекатски, историјски, термилошки, описни и други речници, лексичка грађа из српских народних говора, сакупљена у оквиру пројекта *Дијалектолошка истраживања српској језичкој простора*, као и ономастичка грађа Одбора за ономастику САНУ). Одабрана грађа се кодира у XML-у, по препорукама Иницијативе за кодирање текста (Text Encoding Initiative), стандарда за обележавање текста у дигиталној хуманистици. Обрада у TEI-у подразумева детаљно сегментирање текста по структурно-семантичким правилима: контролисани скуп

етикета се користи за обележавање свих значајних саставних делова речничке одреднице (леме, граматичког описа, значења, дефиниција, примера, извора итд). На основу овако обрађених речника, формираће се, у следећој фази пројекта, савремена лексикографска база која ће бити претражива по свим параметрима коришћеним у обележавању самог текста.

Након завршетка основног кодирања речника и њиховог похрањивања у базу података, приступиће се међусобном повезивању лема према семантичким релацијама, уз навођење обличких варијаната из српских дијалеката и контекста у којима се лексема може наћи.

Нажалост, услед недостатка финансијских средстава, основни рад на пројекту током прве три године био је веома успорен, отежан и прилагођен измењеном плану. До сада је у оквиру лингвистичког потпројекта извршена прва фаза дигитализације два дијалекатска речника: М. Златановић, *Речник говора јужне Србије*, Врање 1998 (око 1.070.000 карактера) и Г. Елезовић, *Речник косовско-метохијског говора*, СДЗБ 4/1932, 6/1935 (преко 3.000.000 карактера). Формирана је *Платформа за дигитална издања и транскрипцију српској рукописној наслеђа* на веб-страници www.prepis.org.⁵ Скенирана је рукописна збирка речи из Призрена Димитрија Чемерицића и оформљена датотека која садржи 23.071 документ (сваки документ је једна страна листића из грађе). Ова збирка је комплетно припремљена за електронско издање и налази се на веб-страници www.prepis.org/collections/show/1.⁶ Реализована је изложба „Призрен – живот у речима“ (Галерија науке и технике САНУ, од 14. до 30. октобра 2013. године), на којој је представљена дигитализација ове збирке.⁷

Посебна пажња у наредним корацима биће посвећена изради комплетне библиографије радова сарадника на пројекту, као и извора и литературе коришћене у изради *Појмовника*.

*

*Појмовник српске културе*⁸ је јединствени појмовно-језички тезаурус, замишљен као резултат истраживања и обраде појмова српске материјалне и духовне културе са лексиколошког и етнолошко-антрополошког аспекта.

Као ознаке појмова изабране су лексеме књижевног језика које су носиоци примарних значења. Њихова објашњења водиће ка другим лексемама и изразима, како оним архаичним или дијалекатским, тако и оним савременим, а понекад и ка оним које припадају стручној терминологији појединих наука. Изабране лексеме биће међусобно повезане различитим лексичким везама – творбеним, синтагматским и парадигматским (синонимија, антонимија, хипонимија итд). *Појмовник* ће, такође, укључити и дијалекатске варијанте, њихово порекло, као и лексичку иконичност, то јест, мотивациона именована. Ниво енциклопедијског објашњења подразумева, пре свега, етнолошко-антрополошку обраду, а биће укључене и друге научне дисциплине. Пред тога, лексеме би требало

да буду повезане и са текстовима, научним и уметничким, који ће се наћи у *Интернет библиотеци Србије за хуманистичке науке и уметности (Ibis)*,⁹ и са разноврсним видео и аудио садржајима.

У *Појмовнику српске културе* би требало да се нађу термини традиционалне и савремене, руралне и градске, елитне и популарне, већинске и мањинске културне стварности. *Појмовник* ће обухватити читав низ појмова материјалне и духовне културе, оне сасвим архаичне и универзалне, и оне специфично националне, али и савремене и интернационалне. Електронска форма *Појмовника* чиниће видљивом слојевитост и сложеност појмова који припадају разним сегментима српске културе, као и њихову међусобну повезаност, али и променљивост. Дигитални појмовник омогућиће непрекидно допуњавање и гранање, што подразумева интердисциплинарни приступ његовој изради.¹⁰

Главни и одговорни уредник *Појмовника српске културе* је Ивица Тодоровић. Технички уредници су Александар Жорић и Бранислав Пантовић. Уредник лингвистичког дела *Појмовника* је Снежана Петровић, а етнолошког Ивица Тодоровић.

Појмовник српске културе има јединствен међународни ISSN број 2334-9808.

8. www.pojmovnik.rs

9. <http://ibis.mi.sanu.ac.rs/>

10. Симбол таквог приступа раду на *Појмовнику* потврђује и сам лого у виду дрвета које се грана. Његов идејни творац је Бранислав Пантовић.